

NACIONALNA IDENTITETA IN KULTURA

Kultura je imela v preteklosti eno ključnih vlog pri oblikovanju slovenskega naroda in slovenske države. Tudi v prihodnosti mora slovenska država zagotoviti takšne gospodarske in družbene pogoje, da bo mogoče v novem mednarodnem okolju razvijati in ohranjati slovensko nacionalno identiteto. Kultura pomaga razvijati ustvarjalnost, inovativnost, prilagodljivost in sodelovanje, zato je hkrati tudi temeljni dejavnik gospodarskega razvoja. Med kulturo in gospodarstvom pa mora prevladati partnerski odnos.

Slovenska država mora delovati v smeri skupnega slovenskega kulturnega prostora, ki povezuje vsa področja, kjer živijo Slovenci. To povezovanje vključuje kulturne, politične in gospodarske vezi, ki lahko pomembno prispevajo k gospodarski rasti in socialnemu razvoju. Slovenija mora postati bolj mobilna in komunikativna družba, kar regionalno zahteva tudi skladen kulturni razvoj.

Slovenska država mora nameniti večjo pozornost medkulturnim stikom. Promocija slovenske kulture povečuje prepoznavnost Slovenije v EU in svetu. Hkrati povečevanje stopnje kulturnega pluralizma v slovenskem kulturnem prostoru zmanjšuje medkulturne in etične nestrpnosti.

Večja učinkovitost kulturne produkcije je odvisna od učinkovitega upravljanja in menedžiranja kulturnih inštitucij. To še posebej velja za javne zavode. V naslednjih letih se bodo povečale investicije v kulturne institucije in projekte, kjer bo večji delež predvidoma prevzel zasebni sektor.

Izhodišča in splošne usmeritve

Slovenija bo po vstopu v EU in po prevzemu odgovornosti za varovanje šengenskega *limesa* dobila status južne meje EU. V takšnem mednarodnem kontekstu ima nekatere primerjalne prednosti, ki izvirajo iz geostrateškega položaja križišča med romanskimi, germanskimi, ogrskimi in južnoslovanskimi kulturnimi tradicijami. Gre za geografski prostor, kjer potekajo nenehni formalni in neformalni procesi medkulturne menjave. To je okvir v katerem posamezniki, slovenski državljani in prebivalci Slovenije, oblikujejo svoje bolj ali manj trajne identitete.

Izrecni forum za prisvajanje in preoblikovanje kulturne tradicije v evropskem prostoru od 18. stoletja naprej predstavlja narod. Narodna identiteta je v zadnjih dveh stoletjih postala osrednja opora pri povezovanju ljudi v *osmišljene skupnosti*. Tam, kjer si je narod vzpostavil samostojno državo in postal nacija, je oblike narodne pripadnosti okrepilo republikansko načelo enakosti pred zakonom za vse. Taka nacionalna identiteta omogoča ljudem, da svojo pripadnost širši skupnosti iz več razlogov (jezik, skupno ozemlje, običaji, zgodovinski spomin) doživljajo kot konstitutivni okvir lastnih identitet, kot temelj socialne kohezije, a hkrati tudi kot obvezo.

Nacionalna identiteta ni zgolj cilj in normativna vrednota, ampak je tudi proces nenehne preobrazbe in pogajanj o delnih in začasnih smislih. Zato je primerneje govoriti o nacionalni identifikaciji. Kulturo kot osnovno gradivo nacionalnih identifikacij je najlažje razumeti kot *hrbtenico* kolektivnih načinov življenja, ne pa kot njen *oklep*, kakor si jo zamišljajo

zagovorniki obrambnih nalog kulture, sumničavo razpoloženi do vsega tujega, drugačnega in drugega. Ta predpostavka je pomembna zlasti v luči evropskih integracij, v katerih je Slovenija udeležena, saj nacionalna, še bolj pa evropska, identiteta pomeni odprto, gibljivo in izmuzljivo *delo-v-nastajanju*.

Nacionalna identiteta je vsaj posredno povezana s splošnim razvojnim modelom družbe. Nacionalna samozavest je posledica razvojne uspešnosti države. Evropska unija zato sama po sebi ne ogroža samobitnosti članic; prej nasprotno, saj nudi možnost za večjo razpoznavnost in uveljavitev tudi majhnih nacionalnih kultur. Vseeno pa tradicionalno gledanje na nacijo in identiteto postaja nefunkcionalno in nerealno. Ohranjajo se predvsem tiste oblike identitete, ki so sposobne medkulturne komunikacije in vpetosti v mednarodne kulturne, politične, znanstvene in zlasti gospodarske tokove. Pri tem identiteta lahko temelji na dosežkih na številnih področjih. Na gospodarskem področju gre na primer za prepoznavnost in ugled globalnih podjetij ali pa za prepoznavnost države kot turistične ali poslovne destinacije. Identiteta države se oblikuje tudi z njenim prepoznavnim nastopanjem v mednarodnih odnosih. Na znanstvenem in kulturnem področju država doseže prepoznavnost z mednarodno odmevnimi dosežki znanstvenikov in umetnikov ter z vključevanjem dediščine v sodobne kulturne prakse. Na področju ekologije so vir pozitivne identitete lahko ohranjeno naravno okolje in biotska raznovrstnost. V Sloveniji raziskave kažejo, da imajo za splošno javnost največji pomen odmevni dosežki na športnem področju, torej ima vrhunski šport prav tako velik vpliv na nacionalno identiteto. Vsa ta področja je potrebno imeti pred očmi, ko govorimo o prepoznavnosti in samozavesti nacionalne države.

Kultura je imela ključno formativno vlogo v zgodovini slovenskega naroda. »Slovenski kulturni sindrom« je politična legitimacija potrebe po neodvisni in samostojni slovenski državi s kulturnimi sredstvi. Z osamosvojitvijo je slovenski narod dobil možnost za celovit nadzor nad rabo narodnega jezika, nad kulturnimi ustanovami, družbenimi vrednotami in normami. V tem okviru je predvsem naloga slovenske države, da s svojimi institucijami zagotovi takšne družbeno-gospodarske pogoje, da slovenska kultura, s tem pa tudi procesi nacionalnih identifikacij, ne bojo ogroženi, ampak se bojo še naprej razvijali in vključevali kar največje število prebivalcev Slovenije in deloma tudi Slovence v širšem slovenskem kulturnem prostoru.

Dokler je bila slovenska kultura v politično podrejenem položaju, tj. do vzpostavitve državne neodvisnosti, so se narodne identifikacije večidel izoblikovale kot odpor do takšne podrejenosti. Od osamosvojitve naprej pa je slovenska kultura postavljena v položaj, ko je na ozemlju slovenske države postala prevladujoča kultura. To pa pomeni, da mora vzpostaviti nov odnos do kultur manjšin. Ta odnos lahko temelji le na posebnostih posameznih kultur ter univerzalnosti človekovih pravic, na družbeni in kulturni zasidranosti posameznikov ter njihovi osebni avtonomiji.

Tak je zgodovinski pogled. Sodobni pogled pa pokaže, da enakopravno sobivanje številnih kulturnih tradicij v duhu liberalnega nacionalizma zahteva veliko mero strpnosti in medsebojnega spoštovanja drugačnosti. Liberalni nacionalizem razumemo kot politično držo, ki spoštovanje slehernikove individualne avtonomije, zavesti in izbire združuje s kolektivnimi načini pripadnosti in solidarnostjo. To pomeni, da Republika Slovenija temelji na dveh modernih političnih načelih: na republikanskem (enakost pred zakonom za vse državljane) in na narodnem (skupinska pripadnost). Ob tem se Slovenija tudi ne more izogniti vplivom različnih kultur iz bližnjih in daljnjih prostorov onstran nadzora slovenske države. V takem okviru je načelo kulturnega pluralizma za slovenski prostor izrednega pomena. Pravica

do kulture je ena izmed temeljnih človekovih pravic, dolžnost države pa je, da zagotavlja infrastrukturo za njeno izvajanje.

Napačno je stališče, da je Slovenija šele z vstopom v EU postala del evropskega kulturnega prostora, saj so kulturni bregovi Slovenije vedno bili deležni evropskih kulturnih tokov. Res pa je, da tokovi kulturne menjave potekajo predvsem od zahoda proti vzhodu evropske celine. Zato je okrepitev uveljavitve slovenske nacionalne identitete in kulturnih praks, ki jo sestavljajo, poglaviti cilj, hkrati pa vodilo v prihodnost. Pot do tega cilja vodi preko zgledno urejenih pogojev za ohranjanje kulturne dediščine in kvalitetne kulturne produkcije. To pomeni, da je naloga državne kulturne politike, da išče ravnotežje med odprtostjo do novih pobud in omogočanja sodobnega kulturnega pluralizma na eni strani in ohranjanja, oživljanja in aktualizacije kulturne dediščine na drugi strani. Novo namreč vedno nastaja na ozadju kritičnega ovrednotenja tradicionalnega izraza. Istočasno pa je treba upoštevati tiste, ki jim je kulturna produkcija namenjena. To so kulturni potrošniki. Brez vzgoje za kvalitetno kulturno potrošnjo so kulturne dobrine in storitve zgolj mrtva črka na papirju. Pri tem ima zelo pomemben povezovalni element ljubiteljska kultura, ki se pogosto, čeprav ne vedno, razvija v regionalnih in lokalnih kontekstih, kar pomeni, da je policentričen kulturne produkcije in potrošnje v Sloveniji neizogiben, čeprav ne dovolj institucionalno zavarovani dejavnik slovenskega družbenega razvoja.

Strateške usmeritve na področju kulture izhajajo iz zgoraj opredeljenega pojmovanja nacionalne identite in iz razumevanja kulture kot pomembnega razvojnega dejavnika. Kultura pomaga razvijati ustvarjalnost, imaginacijo, prilagodljivost in sodelovalnost, razvoj nacionalne kulturne identitete pa krepi socialno kohezijo in prispeva k ustvarjanju temeljnega družbenega soglasja o krepitvi razvojnih potencialov in ustvarjalnemu odzivanju na izzive globalizacije kot tudi kulturnem pojavu. Celostno ohranjanje kulturne dediščine pomeni njeno vklapljanje v vsakdanje življenje in zavest ljudi kot del njihovega življenjskega okolja in gospodarske dejavnosti. Vrednote inovativnosti, kreativnosti in domiselnosti so važen dejavnik pri soustvarjanju primerne okolja za gospodarski uspeh države. Zato je bistveno, da gospodarstvo prepozna razvojni potencial kulturne produkcije, kar je mogoče doseči z vzpostavitvijo partnerskega odnosa med gospodarstvom in kulturo, ter z razvijanjem kulturnih industrij kot tudi ekonomsko perspektivnih dejavnosti. Tak odnos je mogoče učvrstiti tudi z davčnimi olajšavami in smotrno uporabo simbolnega, kulturnega kapitala.

Mednarodni primerjalni okvir strategij kulturnega razvoja pokaže, da sta v EU prisotna predvsem dva tipa kulturnih politik: po prvem je država *pokrovitelj*, ki kot neke vrste impresario uveljavlja standarde umetniške odličnosti in se bolj ukvarja s kvaliteto produkcije kot s stanjem umetnikov in kulturnih organizacij (Velika Britanija); po drugem je država *arhitekt*, ki prek javnega sektorja zagotavlja kulturni standard in ščiti umetnike in umetnost kot javno dobro (skandinavske države). Srečujeta se dva vrednotna koncepta, pri čemer drugi temelji na čim večji družbeni dostopnosti kulture, prvi pa na premisah, ki so blizu podjetniško motivirani kulturni produkciji.

V primeru izbire med različnimi strategijami kulturnega razvoja za slovenske potrebe se bomo morali osredotočiti na najboljše od vsakega, kar je tudi trend sodobnih kulturnih politik. To bi po eni strani pomenilo ohranjanje kulture kot vrednote same po sebi s pravico do kulturne raznolikosti ter po drugi strani povečano usmerjenost v učinkovito porabo javnih sredstev, strožjo selekcijo in bolj dosledno vrednotenje dosežkov. Zahodnoevropske države so postopoma preoblikovale kulturno administracijo v kulturni menedžment, kulturne inštitucije pa so postale samostojni poslovni subjekti, ki so bili prisiljeni z javnimi sredstvi

ravnati kot s tržnim prihodkom in ne kot s subvencijami. Nacionalna kultura se je krepila z velikimi nacionalnimi projekti, kot so gradnje nacionalnih knjižnic, muzejskih četrti in prestižnih glasbenoscenskih prostorov. Tako so npr. Finci na padec berlinskega zidu, ki je povzročil 30% manjši BDP, odgovorili z gradnjonacionalne kulturne infrastrukture (opere, muzeja sodobne umetnosti, koncertnih dvoran, nacionalne knjižnice), skratka s programom krepitve finske nacionalne samopodobe.

Oprelitev ciljev, strateških izzivov in usmeritev

Kratkoročna prioriteta vlade je učinkovita implementacija veljavne Resolucije o nacionalnem programu za kulturo 2004-2007. Resolucija s svojimi ukrepi odgovarja na ključne razvojne probleme posameznih kulturnih področij. V procesu evalvacije njenega izvajanja bo potrebno ugotoviti, ali so bili sprejeti ukrepi ustrezni in jih v naslednjem obdobju po potrebi tudi prilagoditi. Pri tem bomo izhajali iz ciljev, ki jih podajamo v naslednjem odstavku, in iz ključnih strateških izzivov in usmeritev, podanih v nadaljevanju.

Splošne prioritete in cilji Slovenske kulturne politike so: (i) *krepitev slovenske kulturne identitete*; cilj je usmerjen v krepitev nacionalne samopodobe in ponosa med Slovenci, in to v okviru vseh državnih politik; (ii) *kontinuirano pospeševanje razvoja slovenskega jezika v javnem življenju slovenske družbe*; za izpolnitev tega cilja je potrebna dejavna jezikovna politika, to je usklajena skrb za kulturno, politično, ekonomsko in komunikacijsko razsežnost jezikovne rabe; (iii) *razvoj skupnega slovenskega kulturnega prostora*; nov geostrateški položaj in na novo vzpostavljeni mednarodni odnosi Republiki Sloveniji omogočajo še večje povezovanje Slovencev v Republiki Sloveniji s Slovenci v sosednjih državah, državah EU in slovenskimi skupnostmi drugod po svetu. (iv) *spodbujanje kulturne raznolikosti, pluralizma ustvarjanja in kulturnih dobrin*; potrebna je odprtost kulturne politike za kulturno dejavnost drugih kultur, mednarodne izmenjave, kulturno dejavnost Slovencev zunaj Republike Slovenije ter kulturne pravice narodnih skupnosti, manjšinskih skupnosti in ranljivih skupin; (v) *zagotavljanje dostopnosti kulturnih dobrin in pogojev za ustvarjalnost*; cilj izhaja iz kulturne razsežnosti človekovih pravic in je usmerjen v spodbujanje vseh vrst dostopnosti kulturnih dobrin in ustvarjalnosti (fizična, regijska, informacijska, socialna itd.); (vi) *kulturna vzgoja kot vzgoja za ustvarjalnost in potrebo po kulturi*; gre za spodbujanje programov in projektov, ki povezujejo kulturno, izobraževalno in znanstveno sfero ter področje medijev in ki spodbujajo učečo se populacijo vseh starostnih stopenj tako k spoznavanju kulture kot tudi k samemu ustvarjanju; (v) *izobraževanje za poklice v kulturi*; cilj se nanaša tako na redno izobraževanje kot tudi na izobraževanje, ki ni del šolskega sistema (vii) *kultura kot kategorija razvoja: kultura kot generator gospodarskega razvoja, človeških virov, kvalitete življenja in socialne kohezivnosti*; vpliv kulture je večplasten; vpeta je v vse komponente blaginje, zato jo je potrebno upoštevati kot kategorijo razvoja (npr. upoštevati je potrebno pomen kulturnih industrij na nacionalno gospodarstvo in pomen, ki ga ima udeleženosameznika v kulturni potrošnji na njegovo produktivnost na delovnem mestu); (viii) *neposredna podpora ustvarjalcem*; v razmerah omejenega trga in posodabljanja javnega sektorja sodi med prednostne cilje tudi zagotovitev spodbudnih pogojev za delo ustvarjalcev na vseh področjih kulture; (ix) *informatizacija v kulturi*; cilj je povečanje dostopnosti kulture, dostopnost celovitih informacij o kulturi in zagotavljanje kvalitetnejšega strokovnega in znanstvenega vrednotenja kulture; (x) *posodobitev javnega sektorja v kulturi v smeri njegove večje učinkovitosti, odprtosti in avtonomnosti*; (xi) *sodelovanje z nevladnimi kulturnimi organizacijami*.

Strateške izzive in usmeritve na področju kulture lahko strnemo v naslednjih nekaj področjih: (i) skupni slovenski kulturni prostor, (ii) mobilnost na področju kulture, (iii) skladen kulturni razvoj Slovenije, (iv) kulturno izobraževanje, (v) partnerstvo v kulturi, s kulturo in za kulturo, (vi) uveljavljanje in razvoj slovenskega jezika.

Skupni slovenski kulturni prostor. Polnopravno članstvo Slovenije v Evropski uniji je prineslo še večje možnosti za vsestransko povezovanje Slovencev v sosednjih državah Italiji, Avstriji in na Madžarskem s Slovenci, ki živijo znotraj meja Republike Slovenije. S tem se odpira priložnost, da idejo skupnega slovenskega kulturnega prostora, ki ji zgodovina doslej ni bila naklonjena, uresničimo v novih razmerah, na nov, inovativen način. Da bi v kar največji meri izkoristili dano priložnost, mora Republika Slovenija oblikovati celovito proaktivno politiko za vključevanje teh Slovencev v skupni slovenski kulturni prostor, ne le na področju kulture, ampak tudi na drugih področjih, kot so gospodarstvo, znanost in izobraževanje, komunikacije. Manjšine v drugih državah so kulturno komunikacijski člen, ki ga bo Slovenija morala bolje izkoristiti pri promociji slovenske kulture v mednarodnem prostoru. Slovenija je lahko s svojo politiko do narodnih skupnosti primer dobre prakse tudi za druge države Evropske unije.

Glavne usmeritve za integracijo Slovencev v skupni slovenski kulturni prostor so: (i) pospeševanje pretoka kulturno umetniške ustvarjalnosti med Slovenci v sosednjih državah in Slovenci, ki živijo v Republiki Sloveniji, kakor tudi med različnimi skupnostmi Slovencev po svetu; (ii) promocija dosežkov Slovencev zunaj RS v domovini ter hitrejši prenos kulturnih novosti iz Republike Slovenije na vsa območja zunaj njenih meja, kjer živijo Slovenci; (iii) spodbujanje skupnega sodelovanja v mednarodnih projektih; (iv) spodbujanje kulturne dejavnosti pripadnikov druge in tretje generacije Slovencev zunaj RS, jezikovnega izobraževanja, pretoka slovenskih knjig in prevajanja slovenske literature predvsem v jezike, ki jih obvladajo pripadniki druge in tretje generacije Slovencev zunaj RS, poskrbeti za večje število izseljenskih študentov na naših univerzah; (v) evidentiranje in ohranjanje tudi tiste slovenske kulturne dediščine, ki je locirana na ozemljih, ki jih poseljujejo avtohtone slovenske manjšine in slovenske skupnosti zunaj RS ter njeno predstavljanje v svetu in domovini; (vi) skupaj z drugimi državami je potrebno razvijati ter prostorsko in razvojno uveljavljati t. i. velike kulturne poti, jih dopolniti z manjšimi, in s tem prispevati k uveljavljanju načela o dostopnosti dediščine ter uveljavljanju "enotnosti in raznovrstnosti", ki se razvija v evropskem merilu (vii) spodbujanje sodelovanja civilne družbe pri stikih s Slovenci, ki živijo zunaj Republike Slovenije.

Mobilnost na področju kulture. Mobilnost je ključna za razširjanje znanja, izkušenj, skupnega ustvarjalnega navdiha in sodelovanja. Prispeva k uveljavljanju kulturne raznolikosti. Mobilnost postaja vse bolj tudi osrednja točka ideje o evropski kulturni identiteti ter tako predmet politike EU. Za Slovenijo ima mobilnost še večji pomen za uveljavljanje slovenskega deleža v mozaiku evropskih kultur. Da bi slovenska kulturna ustvarjalnost lahko dejavno nastopala v vseh različnih povezavah in ne zgolj sledila tujim kulturnim pobudam, moramo sami ustvariti ugodne razmere, da bomo lahko izkoristili pripravljenost in interes EU za podporo mednarodnim koprodukcijam, mrežam, izmenjavam in drugim akcijam.

Glavne usmeritve za podpiranje mobilnosti na področju kulture so: (i) skrb za pretok in razširjanje informacij s sodobno informacijsko tehnologijo, zlasti za vzpostavljanje stikov med umetniki, organizatorji kulturnih dogodkov in drugimi kulturnimi delavci ter javnimi zavodi, ki delujejo na področju kulture, posredovanje informacij o prostih delovnih mestih, pravnih informacij s področja zaposlovanja, socialnega zavarovanja, avtorskih pravic ipd.; (ii) pospeševanje povezovanja med umetniki, organizatorji kulturnih dogodkov in drugimi kulturnimi delavci, med drugim tudi s pomočjo pri pridobivanju veščin, ki so ključne za

uresničevanje mobilnosti – na primer učenju tujih jezikov, spoznavanju osnov podjetništva; (iii) dvigniti raven splošnega poznavanja evropske kulture in kulturne dediščine, v katero mora biti kot pomemben konstitutivni člen vključena tudi slovenska kultura (iv) promocija slovenske kulture in kulturne dediščine v drugih državah Evropske unije, kamor spada tudi mednarodna promocija projektov na področju celostnega ohranjanja kulturne dediščine (v) pospeševanje interdisciplinarnega in čezmejnega sodelovanja med šolami, univerzami in drugimi izobraževalnimi ustanovami na področju kulture (kulturne izmenjave) in urediti medsebojno priznavanje kvalifikacij; (vi) krepitev aktivne vloge Slovenije v mednarodnih organizacijah (vii) zbiranje in analiza statističnih podatkov o mobilnosti oseb in pretoku blaga na področju kulture, (viii) pospeševanje interdisciplinarnega in čezmejnega sodelovanja med akterji na področju kulture (na primer muzeji in galerijami), (ix) vzpostavljanje pogojev za večjo mobilnost kulturnih sestavin, predvsem predmetov kulturne dediščine, ter njeno fizično in informacijsko dostopnost.

Skladen kulturni razvoj Slovenije. Eno ključnih razvojnih vprašanj je, kako skladno regionalno razviti Slovenijo in jo hkrati osredičiti tako, da bodo tokovi iz zaledja težili v lastno središče in se ne izgubili med središčne točke zunaj Slovenije. Kljub dolgoletni večsrediščno usmerjeni kulturni politiki in konceptu skladnega kulturnega razvoja Slovenije, ki ima svoje rezultate v razvejani mreži profesionalnih in ljubiteljskih kulturnih dejavnosti in njihove infrastrukture na celotnem ozemlju Slovenije, velja ugotoviti, da postavlja regionalizacija Evrope še posebej posamezna regionalna območja v nov položaj, v katerem potrebuje vse snovne in duhovne vire za ohranitev in razvoj svoje substance. Kulturna središča izven Ljubljane nimajo dovolj kadrovskih, finančnih in drugih zmogljivosti. Razen v večjih mestih ne obstaja dovolj vzpodbudno okolje za potrjevanje, samouresničitev in ustvarjalnost in zato ustvarjalci, še posebej mladina, odhajajo iz svojega okolja. Zgodba neuspešnega konkuriranja regionalnih projektov za nacionalna sredstva se bo na evropski ravni samo ponovila, če ne bo mehanizmov in ukrepov, ki bodo delovali kot inkubator lokalnih pobud. Kulturne dejavnosti so kot storitve in produkti pomembna razvojna entiteta splošnega razvoja mest in pokrajin in so povezane z izobraževalnim, gospodarskim, turističnim razvojem, pa s tudi povečevanjem možnosti za zaposlovanje in ohranjanjem poselitve. V naslednjem obdobju je zato potreben preboj, ki bo vzpostavil celostni pristop pri načrtovanju in uveljavljanju ciljev in ukrepov za razvoj mest, pokrajin oziroma regij in Slovenije kot celote.

Glavne usmeritve na področju uveljavljanje kulture kot dejavnika regionalnega razvoja so: (i) razvojni programi in izvedbeni načrti mest, regionalnih območij in pokrajin bodo kot obvezno sestavino določili tudi razvojne cilje in ukrepe za razvoj kulturnih in umetniških dejavnosti, potrebne kulturne infrastrukture in prostorskih možnosti za ohranjanje, obnovo kulturnih spomenikov in kulturne dediščine in njihovo oživljanje z vidika kulturne, izobraževalne, turistične in gospodarske rabe; (ii) ohranjati je potrebno posamezna kulturna oziroma zgodovinska okolja s posebno gosto, pomembno in raznoliko dediščino v tradicionalnem arhitekturnem in krajinskem okolju. V Sloveniji so to v podeželskem prostoru t. i. območja nacionalne prepoznavnosti v odprtem prostoru, ki jih je potrebno ohranjati tudi kot omrežje. Delno ta območja sestavljajo tudi dele drugih varovanih območij, npr. naravnih parkov, in v teh primerih zlasti odražajo tradicionalna razmerja do naravnega prostora, zato jih je potrebno ohranjati v skladu z njihovim pomenom in značilnostmi, obenem pa je potrebno zagotoviti enotno obravnavo varovanih območij, ki segajo v več občin; (iii) na lokalnem in regionalnem nivoju sistematično spodbujati formalno in neformalno povezovanje in sodelovanje domačih in tujih strokovnjakov s področja kulture, izobraževanja, turizma in gospodarstva pri načrtovanju in izvedbi projektov in programov, pomembnih za lokalni ali

regionalni razvoj; posamezna regije bodo z vidika svojih komparativnih prednosti pri doseženi stopnji razvitosti kulturnih vsebin, dejavnosti in uveljavljenih prireditev ter festivalov ter posebnosti kulturne tradicije zagotovile različne aktivnosti z ekonomskimi učinki, ki naj bi vplivale tudi na ustvarjanje novih delovnih mest; (iv) okrepljeno sodelovanje izobraževalnih in kulturnih dejavnosti in povezovanje med šolami, vrtci in kulturnimi ustanovami, umetniškimi ustvarjalci, nevladnimi kulturnimi organizacijami in kulturnimi društvi pri izvajanju kulturno vzgojnih aktivnosti; (v) kulturne ustanove, ki pridobivajo javna sredstva za svoje delovanje, bodo zavezane izvajati programe za večjo dostopnost dejavnosti za različne ciljne publike v svojem okolju ter razvijati andragoške programe, ter delovati kot povezovalni in svetovalni dejavnik ustvarjalcev, strokovnjakov in ljubiteljev, (vi) razvijati pogoje za delovanje nevladnih kulturnih organizacij s področja kulture in njihovo aktivno udeležbo pri obravnavi vitalnih vprašanj razvoja, (vii) usposabljanje in izobraževanje menedžerjev v kulturi, kulturne administracije, organizatorjev, animatorjev in ljubiteljev kulture, (viii) povezati kulturno in turistično ponudbo krajev in regij kot instrument gospodarskega razvoja in krepitev kulturne identitete.

Slovenija bo leta 2012 soorganizatorica kulturne prestolnice na podlagi načela: stara članica v kombinaciji z novo. Slovenija nastopa skupaj s Portugalsko, kar pomeni prednosti predvsem zaradi bogatih izkušenj partnerjev z vzpostavljanjem »infrastrukturnih sledi«, ki po koncu celoletnih prireditev obogatijo mesto z novimi arhitekturnimi pridobitvami in novimi vsebinami, pomembna je predvsem uspešna operativna izvedba projekta (s pričetkom že v letu 2005), ki naj bi dosegel mednarodno in lokalno prepoznavnost, sinergijo negospodarskih in gospodarskih dejavnosti (interdisciplinaren pristop), vtisnil trajnejše arhitekturne sledi, namenjene kulturnim vsebinam, s prenovo obstoječe stavbne dediščine ali s sodobnimi novogradnjami, pritegnil pozornost na najpomembnejše nove, premierne, velike dosežke na področju kulture. To je priložnost, da sprejmemo izziv, ki nas čaka že vse od osamosvojitve, da spremenimo »deželne« kulturne institucije v osrednje nacionalne.

Kulturno izobraževanje. Z dograditvijo nove stavbe NUK bodo izpolnjeni pogoji za pospeševanje informacijske družbe in izboljšanje univerzitetne infrastrukture. Z dograditvijo treh umetniških akademij na skupni lokaciji v Ljubljani pa bodo pri izobraževanju za umetniške poklice uveljavljene povsem nove vsebine in kvalitete, poleg specializiranega izobraževanja tudi interdisciplinarni programi za povezovanje in obravnavo različnih umetnostnih zvrsti. Slovenija bo imela tako priložnost v evropskem prostoru opredeliti in uveljaviti specifično ponudbo umetniškega izobraževanja in usposabljanja.

Glavne usmeritve za nadaljnji razvoj kulturnega izobraževanja so: (i) kot nosilce izobraževalnih programov angažirati tudi slovenske strokovnjake, umetnike in profesorje slovenskega rodu, ki ne živijo v Sloveniji, in tuje strokovnjake in umetnike, ki bodo zagotavljali kvalitetne oziroma vrhunske izobraževalne specializirane in interdisciplinarne programe; (ii) za izvedbo posameznih specialnih izobraževalnih programov pridobiti dodatna sredstva iz evropskih virov in pridobiti domače in tuje sponzorje (proizvajalci odrske opreme, instrumentov itd); (iii) v okvir izobraževanja vključiti produkcijo umetniških prireditev in dogodkov, kar bo obogatilo kulturno ponudbo in spodbudilo kulturne ustanove k prilagajanju svoje dejavnosti novim umetniškim praksam; (iv) pritegniti nadarjene študente iz tujine s posebnimi vsebinami programov in uglednimi nosilci; (v) skupna lokacija akademij v Ljubljani bo omogočala utrditev središčne točke umetniškega izobraževanja na območju Slovenije, ki bo delovala tudi kot svetovalni informacijski center za umetnike in strokovnjake v ustanovah izven Ljubljane; (vi) poleg rednega izobraževanja omogoča novi prostor akademij tudi izvedbo različnih oblik dodatnega in specialističnega usposabljanja

strokovnjakov in umetnikov, tudi v okviru institucije sobotnega leta zaposlenih v slovenskih kulturnih ustanovah; (vii) razvijati izobraževanje tudi na področju varovanja kulturne dediščine, skupaj s kulturno krajino, in zavesti o njenem pomenu, tako visokošolsko kot tudi osnovnošolsko in srednješolsko; prioritete na področju visokega šolstva so zlasti podiplomski študij muzeologije in konservatorstva, na področju osnovnega šolstva pa v prvi fazi uvedba obšolskih dejavnosti, ki obravnavajo kulturno dediščino in privzgamajo kritičen odnos do kulturne krajine, pozneje pa se te vsebine vključijo kot del učnega programa, te vsebine pa se vključuje tudi v programe vseživljenskega izobraževanja, (viii) spodbujanje pedagoške in andragoške dejavnosti izvajalcev javne službe na področju kulture, na primer slovenskih muzejev, kot pomembnega povezovalnega člana med institucionalnim in neformalnim izobraževanjem.

Partnerstvo v kulturi, s kulturo in za kulturo. Kultura deluje v samem srcu družbe. Zadeva vsakega posameznika in družbo kot celoto. Zato je njen skladen razvoj možen samo v obliki partnerstva – tako znotraj nje same kot tudi širše. Partnerstvo v kulturi je sodelovanje in doseganje sinergij med različnimi področji in vrstami kulture. Prepletanje tradicionalnega s kreativnim, sočasnega ustvarjanja s kulturno dediščino, formalnega z neformalnim; vse to vodi do nadgradnje in razvojne stabilnosti celotnega sektorja. Partnerstvo s kulturo je razvojno sobivanje kulturnega sektorja z drugimi sektorji, kot so gospodarstvo in še posebej podjetništvo, narava in prostor, sociala in trg delovne sile. Samo dojemanje kulture kot sektorja razvoja, ki horizontalno in trajnostno vstopa v aktivnosti drugih sektorjev, bo omogočilo tako razvoj kulture, kot tudi drugih sektorjev. Primer je kulturni turizem. Le-ta pomeni za Slovenijo, ki ima ob zavidljivo ohranjeni naravni dediščini tudi bogato kulturno dediščino in dejavno sočasno ustvarjanje na področju kulture, veliko priložnost. Kulturni turizem je v okviru turizma kot panoge pomemben tudi kot dejavnik izravnave med masovnim in posamičnim turizmom. Pripomore namreč lahko k enakomernejši razporejenosti turistov po regijah in tako prispeva k trajnejši uporabi virov blaginje. Kultura je lahko razvojno močna samo toliko, kolikor se je sposobna aktivno povezovati in najti sinergijske učinke z drugimi razvojnimi sektorji. Partnerstvo za kulturo pa je uveljavljanje in izvajanje gospodarskega interesa v kulturi, predvsem kulturni dediščini in kulturnih industrijah (glasbeno in knjižno založništvo, mediji, film, kulturni turizem ipd.). Zahteva poudarek na vključevanju civilne družbe in zasebnega kapitala v razvijanje kulturne infrastrukture in razvoj kulturnih dejavnosti, izvajanje nekaterih javnih funkcij in tudi prevzemanje tveganj in odgovornosti na tem področju. Tako se bo v kulturi podpiral podjetniški duh in razvijalo javno-zasebno partnerstvo.

Glavne usmeritve na področju partnerstva v kulturi, s kulturo in za kulturo so: i) poudarek na povezovanju različnih področij kulture ii) aktivno povezovanje kulturnega sektorja z drugimi sektorji; pri tem se kot poseben izziv ponujajo predvsem povezovanja na področjih: (1) izobraževanje in raziskovanje, (2) podjetništvo in spodbujanje inovacij, (3) razvoj podeželja in turizma, (4) zaposlovanje, (5) vključevanje in razvoj manjšin in etičnih skupin; iii) spodbujanje vlaganja kapitala v kulturo s temu posebej namenjeno davčno politiko; iv) dejavno vključevanje civilne družbe v izvajanje javnih funkcij na področju kulture (npr. z uveljavljanjem fleksibilnih oblik javno-zasebnega partnerstva); v) razvoj novih kulturnih produktov; vi) spodbujanje prostovoljnih oblik delovanja v kulturi.

Uveljavljanje in razvoj slovenskega jezika. Mobilnost in druge manifestacije prostega pretoka oseb, blaga, storitev in kapitala v okviru Evropske zveze pa tudi učinki širših globalizacijskih procesov rahljajo posameznikovo navezanost na neposredno okolje, s tem pa zmanjšujejo družbeno kohezivnost ter povečujejo identitetno nestanovitnost, trganje

narodnega kulturnega izročila in družbeno atomizacijo. Ker ti procesi ne potekajo samo spontano, temveč tudi v obliki pravnega urejanja (npr. z direktivami Evropske komisije), političnih pritiskov (npr. za enoten zapis imena skupne evropske valute), ideoloških gesel (npr. o univerzalnem jeziku znanosti) in pragmatičnega utemeljevanja (npr. zanemarjanje prevajanja zaradi stroškov, časovne stiske ipd.), dolgoročno ne peljejo drugam kot v unifikacijski talilni lonec, razen če hkrati delujejo ustrezni nevtralizacijski mehanizmi. Najizrazitejši okvir za oblikovanje takih mehanizmov je jezikovna politika. V njej pa ne sme prevladovati zapiranje pred tujimi vplivi, temveč dejavna skrb za uveljavljanje in razvoj slovenščine kot notranje bogato razčlenjenega modernega jezika, ki svojim nosilcem omogoča prožno izražanje vseh pojmovnih, čustvenih in hotenjskih otenkov ter organizacijskih in tehničnih povezav, v katerih in s katerimi živi sodobni človek.

Glavne usmeritve za uveljavljanje in razvoj slovenskega jezika so: (i) uskladitev in okrepitev institucionaliziranega jezikovnopolitičnega delovanja na državni ravni (s preseganjem tekmovanja za prestiž med posameznimi »centri sociolingvističnega znanja in politične moči«); (ii) sprejem akta o državni jezikovnopolitični strategiji z določitvijo širokega nabora metod in ukrepov (od organizacijskih, finančnih in političnospodbujevalnih do zakonodajnih in inšpekcijskih) za podpiranje razvojne, izobraževalne, promocijske, zakonodajne in raziskovalne dejavnosti na področju slovenskega jezika; (iii) spodbujanje uveljavljanja slovenščine na novih področjih, ki jih prinaša družbeni in tehnološki razvoj (posebno razvijanje novih računalniških aplikacij, sinhronizacija filmov, mobilna telefonija, strojna sinteza govora in druge veje informacijske tehnologije, nastajanje terminoloških zbirk); (iv) prenavljanje učnih programov in pripomočkov za učenje slovenščine (posebno v smeri boljše funkcionalne pismenosti in učenja slovenščine kot tujega jezika, tudi učenja na daljavo) ter za prevajalstvo (osmišljanje učenja tujih jezikov); (v) izdajanje publikacij, priprava spletnih strani in izvajanje drugih promocijskih akcij o bogastvu, gibčnosti, lepoti in uporabnosti slovenščine (npr. organiziranje jezikovnih tekmovanj, javne pohvale za dobra imena novih podjetij, vrednotenje žive narečnosti); (vi) spletno dostopna jezikovna svetovalnica kot javni servis; (vii) promocija slovenščine zunaj slovenskega kulturnega prostora (univerzitetni študij); (viii) spremljanje uresničevanja zakonskih predpisov o rabi jezikov in njihovo izpopolnjevanje (npr. Zakona o javni rabi slovenščine, Zakona o medijih, Zakona o varstvu potrošnikov, Zakona o visokem šolstvu); (ix) ustrezno vrednotenje znanstvenih objav v slovenščini za karierno napredovanje; (x) vpeljava obveznega študijskega predmeta »strokovno-znanstvena slovenščina« v vseh visokošolskih študijskih programih (z diferenciranimi aplikacijami); (xi) vplivanje na usmerjanju jezikovne politike Evropske zveze (za pravno učinkovito podporo jezikovni raznolikosti, za priznavanje zemljepisne domicilnosti jezikov, za pozitivno diskriminacijo manjših/šibkejših jezikov); (xii) podpora znanstvenoraziskovalnim projektom spremljanja rabe in razvojnih procesov v slovenščini kot pogoja za dopolnjevanje in prenavljanje njene kodifikacije.